

Apjir/ e-ISSN: 2602-2893

Cilt: 9, Sayı: 1, 2025, ss. 1-27/ Volume: 9, Issue: 1, 2025, pp. 1-27

Journal homepage: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/apjir>

ARAŞTIRMA MAKALESİ/RESEARCH ARTICLE

TİRMİZÎ'NİN SÜNEN'İNE KAYNAKLIĞI BAKIMINDAN MÂLİK'İN RİVÂYETLERİ

Üzeyir DURMUŞ

Doç. Dr., Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Hadis Anabilim Dalı
Assoc. Prof. Dr., Çanakkale Onsekiz Mart University, Faculty of Theology, Department of Hadith Çanakkale/Türkiye

uzeyirdurmus@hotmail.com

orcid.org/0000-0003-1776-6160

ror.org/05rsv8p09

Öz

İmâm Mâlik tarafından nakledilen rivâyetlerin *Kütüb-i Sitte*'ye kaynaklığı hadis tarihi ve literatürü açısından önemli bir konudur. *Kütüb-i Sitte* müelliflerinden biri olan İmâm Tirmizî'nin, *Sünen*'inde Mâlik'ten naklettiği rivâyetler de bu konunun bir bölümünü oluşturmaktadır. Tespitlerimize göre bu konuda günümüze kadar herhangi bir müstakil çalışma yapılmamıştır. Bu makâle kapsamında, konunun açıklığa kavuşturulması için Tirmizî'nin *Sünen*'i baştan sona taranmış, onun Mâlik'ten rivâyetleri tek tek tespit edilmiş ve şu sonuçlara ulaşılmıştır: Mâlik'in rivâyetleri Tirmizî'nin *Sünen*'inin önemli kaynaklarından biridir. Tirmizî eserinde Mâlik'ten 129 rivâyet aktarmıştır. Bu miktar Mâlik'ten 71 rivâyet nakleden İbn Mâce hâric diğer *Kütüb-i Sitte* müellifleri olan Buhârî, Müslim, Ebû Dâvûd ve Nesâî'nin Mâlik'ten rivâyetleri yanında oldukça az kalsa da yine de önemli bir miktara tekâbüle ettiği söylenebilir. Bu rivâyetlerin yaklaşık % 74'ü, Ma'n b. İsâ ve Kuteybe b. Saîd tarihiyle nakledilmiştir. Tirmizî'nin Mâlik'ten rivâyette ilk tercihi Mâlik'in talebesi Ma'n b. İsâ'dır. Tirmizî'nin Ma'n'dan rivâyetleri Mâlik'ten naklettiği toplam rivâyetin yaklaşık %62'sini oluşturmaktadır. Tirmizî, Mâlik'ten hem talebeleri, hem talebelerinin talebeleri hem de talebelerinin talebelerinin talebeleri vasıtasıyla hadis nakletmekle birlikte doğrudan onun talebelerinden aldığı rivâyetler, Mâlik'ten aktardığı rivâyetlerin yaklaşık %35'ini oluşturmaktadır. Tirmizî'nin Mâlik'ten rivâyetleri *Muvatta*'ın Yahyâ b. Yahyâ Leysî, Muhammed b. Hasan eş-Şeybânî, Ebû Mus'ab ez-Zührî, Abdullâh b. Mesleme el-Ka'nebi, Süveyd b. Saîd el-Hadesânî, Abdurrahmân b. Kâsım, Abdullâh b. Vehb ve Ali b. Ziyâd rivâyetlerinde araştırıldığında 5'i hariç kalanının bu nüshalarda mevcut olduğu görülmüştür. Tirmizî'nin Mâlik'ten rivâyetlerinin çoğu Yahyâ b. Yahyâ el-Leysî rivâyetinde yer almaktadır. Bu makalede, hadis tarihi ve literatürü açısından önemli bir konu olan Mâlik'in rivâyetlerinin *Kütüb-i Sitte*'ye etkisinin -*Sünen-i Tirmizî* çerçevesinde- bu ve benzeri somut verilerle net olarak ortaya konulması amaçlanmaktadır.

Anahtar kelimeler: Hadis, Tirmizî, Mâlik, Sünen, el-Muvatta, Rivâyet.

MÂLIK'IN NARRATIONS IN TERMS OF BEING A SOURCE FOR THE TIRMIDHÎ'S SUNAN

Abstract

The source of the narrations transmitted by Imâm Mâlik to *al-Kutub as-Sitta* is an important issue in terms of history of hadith and literature of hadith. The narrations that narrated by Tirmidhî from Mâlik in his *Sunan* also constitute a part of this subject. According to our findings, no independent study has been carried out on this issue until today. Within the scope of this article, Tirmidhî's *Sunan* was scanned from beginning to end in order to clarify the subject, his narrations from Mâlik were determined one by one and the following conclusions were reached: Narrations of Mâlik is one of the important sources of the Tirmidhî's *Sunan*. Tirmidhî narrated 129 narrations from Mâlik. Although this amount is quite small compared to the narrations of Bukhârî, Muslim, Abû Dâwûd and Nasâî, the other authors of the book except Ibn Mâjah, who narrated 71 narrations from Malik, it can still be said that it corresponds to a significant amount. About %74 of these narratives was transferred from Ma'n b. Īsâ and Ẹutaybah b. Saïd. The first preference of Tirmidhî from Mâlik on the narration is Ma'n b. Īsâ. Tirmidhi narratives from him constitute approximately %62 of the total narratives from Mâlik. Tirmidhi narrated hadiths from Mâlik through his students, students of his students and students of his students of his students, but Tirmidhî's narrations from Mâlik his direct students are about %35 of the total narratives from Mâlik. Narrations of Tirmidhî from Mâlik when searched in the Muwaṭṭa's narrations, it was observed that the remaining 5 of them were included in these narrations. Most of the narrations of Tirmidhî from Mâlik are located in narration of al-Laysî. In this article, it is aimed to clearly reveal the effect of Malik's narrations on *al-Kutub as-Sitta*, which is an important subject in terms of hadith's history and hadith's literature, within the framework of *Sunan at-Tirmidhî*, with these and similar concrete data.

Keywords: Hadith, Tirmidhî, Mâlik, Sunan, al-Muwaṭṭa, Narration.

Atıf / Cite as: Durmuş, Üzeyir. "Tirmizî'nin *Sünen*'ine Kaynaklığı Bakımından Mâlik'in Rivâyetleri". *Apjir* 9/1 (Nisan 2025), 1-27.

Giriş

İmâm Mâlik'in (ö. 179/795) rivâyetleri *Kütüb-i Sitte* müelliflerinin en önemli kaynaklarındandır. Tarafımızca yapılan bir tarama sonucuna göre tekrarsız olarak Buhârî 416, Müslim 339, Ebû Dâwûd 309, Tirmizî 129, Nesâî 358 ve İbn Mâce 71 rivâyeti ondan aktarmıştır.¹ Bu makâlede Mâlik'in rivâyetlerinin Tirmizî'nin (ö. 279/892) *Sünen*'ine kaynaklık durumu tespit edilmeye çalışılacaktır. Sonraki aşamada *Kütüb-i Sitte*'nin geri kalan eserlerinin de bu açıdan yeni makâlelerle ele alınması ve nihayetinde bir kitapla Mâlik'in rivâyetlerinin *Kütüb-i Sitte*'ye kaynaklık boyutunun kapsamlı olarak ortaya konulması hedeflenmektedir.

Tirmizî, *Sünen*'inde Mâlik'ten gelen nakilleri temel bir kaynak olarak değerlendirmiş, ondan çok sayıda hadis ve görüş aktarmış; ayrıca bazı hadislerin onun tarafından da rivâyet edildiğine atıfta bulunmuştur. Tirmizî'nin Mâlik'ten naklettiğı hadisler, mütâbî rivâyetler ve görüşler üç ayrı bölüm halinde aşağıda ele alınacaktır.

¹ Daha dakik bir inceleme yapılırsa rakamlar birkaç sayı esneyebilir.

1. Tirmizî'nin Mâlik'ten Rivâyet Ettiği Hadis Metinleri

Tirmizî Mâlik'ten 129 hadis metni nakletmiş; bunlardan 106 tanesini Mâlik'e ulaşan tek, 23 tanesini ise çift senedle rivâyet etmiştir. 226, 441, 567 ve 2296 numaralı Sünen hadislerine her ne kadar müstakil bir rakam verilmiş olsa da metinsiz farklı senedler halinde mütâbaat için rivâyet edildiklerinden bu kapsamda değerlendirilmemişlerdir. Bir sonraki bölümde görüleceği üzere mütâbaat için nakledilen rivâyetlerin sayısı 48 olup bunların 4 tanesi çift senedlidir. Hadis ilminde her bir senedin ayrı bir rivâyet olarak değerlendirildiğini dikkate alırsak Tirmizî'nin Mâlik'ten rivâyetleri $(129+23)+(48+4)=204$ olmaktadır. Bunlar içinden metin içeren 129 rivâyetin Sünen'deki numaraları aşağıda kaydedilmiştir. Taksim işaretinden sonra bazı numaraların altında yer alan 2 rakamı, ilgili numarada aynı metnin Mâlik'ten iki ayrı senedle nakledildiğini ifade etmektedir. Mütâbaat listesi ise bir sonraki bölümde verilecektir.

Tablo 1: Tirmizî'nin Mâlik'ten Rivayetlerinin Sünen'deki Numaraları

2/	32	69/	92	143	153/	186	208/	216	234
2		2			2		2		
250	264/	267	312	313	316	325/	336	373	374
	2					2			
399	418	439	440	472	487	491	499	534	676
699	804	820	823	847	848	857	904	955	1006/
									2
1060/	1063/	1108	1114	1124	1147/	1149/	1170	1195	1196
2	2				2	2			
1197	1203	1204	1225	1277	1301	1318	1350	1436	1477
1502	1523	1526	1530	1550	1558	1562	1588	1610	1645
1674	1693	1725	1730/	1750	1774/	1779/	1790	1794	1812
			2		2	2			

1819	1820/ 2	1850	1863	1887	1893/ 2	1958	1969/ 2	2024	2077
2080	2101	2295	2318	2391	2555	2637	2724	2734	2764
2805	2867	2871	2897	2982/ 2	3075	3165	3220	3262	3387
3418	3454/ 2	3466	3468	3493	3494	3497	3498	3623/ 2	3630
3631	3634	3660	3672	3674	3816	3920/ 2	3921/ 2	3922/ 2	

Tirmizî'nin aktardığı 204 (metin olarak 129) hadis, 3956 hadislik *Sünen*'in yaklaşık %5'ine (metin olarak %3'üne) tekâbü'l etmektedir. Bu sayı, Buhârî'nin *el-Câmi'u's-sahîh*'inde Mâlik'ten naklettiği 672 (tekrarsız 416), Müslim'in *el-Câmi'u's-sahîh*'inde yine ondan rivâyet ettiği 397 (tekrarsız 339) hadisin yanında adet olarak daha düşük kalmaktadır.

Tirmizî'nin Mâlik'ten aktardığı yukarıda listesi verilen 129 rivâyetin sened ve metinleriyle burada zikredilmesi çalışmayı makâle boyutundan çıkaracaktır. Bu nedenle aşağıda, ilgili rivâyetlerin *Muvatta'* ve *Sünen*'deki yerlerinin tespitiyle yetinilmiş; önce *Sünen*, sonra *Muvatta'*'daki kitap ve bab numaraları, ek olarak *Muvatta'*'daki bölüm içi rakamları gösterilmiştir. Akabinde her bir hadis ile ilgili olarak her iki eserdeki başlık, sened ve metin uyumu ortaya konulmuştur. *Sünen*'deki Mâlik rivâyetleri öncelikle en yaygın *Muvatta'* nüshası olan Leysî nüshasında araştırılmıştır. Hadis orada bulunduğu takdirde bu nüshaya atıfla yetinilmiştir. Leysî nüshasında bulunamayan rivâyetler için önce Şeybânî nüshasına, daha sonra diğer nüshalara mürâaat edilmiş, hadis hiçbir nüshada bulunmadığı zaman Cevherî'nin *Müsnedü'l-Muvattâ'* adlı çalışmasına başvurulmuştur. Burada amaç nüsha karşılaştırması olmadığı için hadis bir nüshada bulunduğu özel bir sebep olmadıkça diğer nüshalarda bulunup bulunmadığı belirtilmemiştir. İlgili rivâyet hangi kaynakta tespit edilmişse ona atıfla iktifâ edilmiştir.

Başlık, râvî isimleri ve metin noktasında kelimesi kelimesine uyum varsa bu durum “aynı” ibaresiyle kaydedilmiştir. Tirmizî ve Mâlik rivâyetleri arasında tek bir harf farkından anlama etki etmeyecek birkaç kelime farkına kadarki değişiklikler “çok benzer”, anlamı değiştirmese de önemli detay farkları içeren farklılıklar “benzer”, mühim değişiklikler ise “farklı” kelimesiyle belirtilmiştir. Bu mukâyese, genel anlamda bir fikir vermek içindir ve belli oranda esneklik taşımaktadır. Eğer iki metinden biri daha uzun diğeri daha kısaysa

TİRMİZÎ'NİN SÜNEN'İNE KAYNAKLIĞI BAKIMINDAN MÂLİK'İN RİVÂYETLERİ

Sünen'de veya *Muvatta*'da olması durumuna göre “kısa-uzun veya “uzun-kısa”, metinlerden biri diğzerinin özetı mahiyetinde ise bu durum “özet-uzun” ibareleri ile ifade edilmiştir.²

Bu şartlar dâhilinde Tirmizî'nin Mâlik'ten naklettiğı rivâyetlerin *el-Muvatta*' ve *es-Sünen*'deki yerleri ve aralarındaki uyum durumu şöyledir:

Tablo 2: Tirmizî'nin Mâlik'ten Rivâyetlerine Dair Karşılaştırmalı Tablo

No	Sünen	Muvatta	Bab Başlığı	Sened	Metin
1. Kitâbu't-Tahâre					
2	Tahâret, 2	Tahâret, 5 (31)	Farklı	Aynı	Çok Benzer
32	Tahâret, 24	Tahâret, 1 (1)	Farklı	Aynı	Kısa-Uzun
69	Tahâret, 52	Tahâret, 3 (12)	Farklı	Aynı	Çok Benzer
92	Tahâret, 69	Tahâret, 3 (13)	Farklı	Aynı	Çok Benzer
143	Tahâret, 109	Tahâret, 4 (16)	Farklı	Aynı	Çok Benzer
2. Kitâbu's-Salât					
153	Salât, 4	Vukûtu's-salât, 1 (4)	Farklı	Aynı	Aynı
186	Salât, 25	Vukûtu's-salât, 1 (5)	Farklı	Aynı	Çok Benzer
208	Salât, 42	Salât, 1 (2)	Farklı	Aynı	Aynı
216	Salât, 49	Salâtu'l-	Benzer	Aynı	Çok Benzer

² Bu metot, rivâyetler arasında kolay karşılaştırma yapılabilmesi için tarafımızdan geliştirilip uygulanan bir yöntemdir.

		cemâa, 1 (1)			
234	Salât, 61	Kasru's-salât, 9 (31)	Farklı	Aynı	Çok Benzer
250	Salât, 73	Salât, 11 (44 a)	Benzer	Aynı	Aynı
264	Salât, 83	Salât, 6 (28)	Benzer	Aynı	Çok Benzer
267	Salât, 86	Salât, 11 (47)	Farklı	Aynı	Çok Benzer
312	Salât, 121	Salât, 10 (44)	Çok Benzer	Aynı	Çok Benzer
313	Salât, 121	Salât, 8 (38)	Farklı	Aynı	Çok Benzer
316	Salât, 123	Kasru's-salât, 18 (57)	Farklı	Aynı	Çok Benzer
325	Salât, 131	Kible, 5 (9)	Farklı	Aynı	Aynı
336	Salât, 139	Kasru's-salât, 10 (34)	Benzer	Aynı	Çok Benzer
373	Salât, 163	Salâtu'l-cemâa, 7 (21)	Benzer	Aynı	Çok Benzer
374	Salât, 163	Salâtu'l-cemâa, 7 (23)	Benzer	Aynı	Çok Benzer
399	Salât, 180	Salât, 15 (58)	Benzer	Aynı	Çok Benzer
418	Salât, 197	Bulunamadı			
439	Salât, 213	Salâtu'l-leyl, 2 (9)	Farklı	Aynı	Çok Benzer

440	Salât, 213	Salâtu'l-leyl, 2 (8)	Farklı	Aynı	Çok Benzer
3. Kitâbu'l-Vitr					
472	Vitr, 14	Salâtu'l-leyl, 3 (15)	Farklı	Aynı	Benzer
487	Vitr, 21	Şeybânî (803)	Farklı	Aynı	Benzer
4. Kitâbu'l-Cumua					
491	Cumua, 2	Cumua, 7 (16)	Benzer	Aynı	Kısa-Uzun
499	Cumua, 6	Cumua, 1 (1)	Farklı	Aynı	Çok Benzer
Ebvâbu'l-İdeyn					
534	İdeyn, 23	İdeyn, 3 (8)	Benzer	Aynı	Çok Benzer
5. Kitâbu'z-Zekât					
676	Zekât, 35	Zekât, 27 (52)	Farklı	Aynı	Çok Benzer
6. Kitâbu's-Savm					
699	Savm, 13	Savm, 3 (6)	Çok Benzer	Aynı	Aynı
804	Savm, 80	İ'tikâf, 1 (1)	Farklı	Aynı	Çok Benzer
7. Kitâbu'l-Hac					
820	Hac, 10	Hac, 11 (37)	Çok Benzer	Aynı	Aynı
823	Hac, 12	Hac, 19 (60)	Aynı	Aynı	Çok Benzer

847	Hac, 25	Hac, 24 (76)	Benzer	Aynı	Çok Benzer
848	Hac, 25	Hac, 24 (78)	Benzer	Aynı	Çok Benzer
857	Hac, 34	Hac, 33 (107)	Benzer	Aynı	Kısa-Uzun
904	Hac, 66	Dahâyâ, 5 (9)	Benzer	Aynı	Çok Benzer
955	Hac, 108	Hac, 71 (218)	Benzer	Aynı	Benzer
8. Kitâbu'l-Cenâiz					
1006	Cenâiz, 25	Cenâiz, 12 (37)	Farklı	Aynı	Çok Benzer
1060	Cenâiz, 65	Cenâiz, 13 (38)	Farklı	Aynı	Aynı
1063	Cenâiz, 66	Salâtu'l-cemâa (6)	Farklı	Aynı	Kısa-Uzun
9. Kitâbu'n-Nikâh					
1108	Nikâh, 17	Nikâh, 2 (4)	Benzer	Aynı	Aynı
1114	Nikâh, 22	Nikâh, 3 (8)	Benzer	Aynı	Çok Benzer
1124	Nikâh, 29	Nikâh, 11 (24)	Benzer	Aynı	Çok Benzer
10. Kitâbu'r-Radâ'					
1147	Radâ', 1	Radâ', 3 (15)	Farklı	Aynı	Benzer
1149	Radâ', 2	Radâ', 1 (5)	Farklı	Aynı	Çok Benzer
1170	Radâ', 15	İsti'zân, 14 (37)	Farklı	Benzer	Benzer

11. Kitâbu't-Talâk

1195	Talâk, 18	Talâk, 35 (101)	Farklı	Aynı	Çok Benzer
1196	Talâk, 18	Talâk, 35 (102)	Farklı	Aynı	Çok Benzer
1197	Talâk, 18	Talâk, 35 (103)	Farklı	Aynı	Çok Benzer
1203	Talâk, 22	Talâk, 13 (35)	Aynı	Aynı	Kısa-Uzun
1204	Talâk, 23	Talâk, 31 (87)	Benzer	Aynı	Çok Benzer

12. Kitâbu'l-Buyû'

1225	Buyû', 14	Buyû', 12 (22)	Farklı	Aynı	Çok Benzer
1277	Buyû', 47	İsti'zân, 10 (27)	Benzer	Bir Ek Râvî	Benzer
1301	Buyû', 62	Buyû', 9 (14)	Benzer	Aynı	Çok Benzer
1318	Buyû', 75	Buyû', 39 (89)	Farklı	Aynı	Çok Benzer

13. Kitâbu'l-Ahkâm

1350	Ahkâm, 15	Akdiyye, 37 (43)	Benzer	Aynı	Çok Benzer
------	-----------	------------------	--------	------	------------

15. Kitâbu'l-Hudûd

1436	Hudûd, 10	Hudûd, 1 (1)	Benzer	Aynı	Özet-Uzun
------	-----------	--------------	--------	------	-----------

17. Kitâbu'l-Et'ime

1477	Et'ime, 11	Sayd, 4 (13)	Çok Benzer	Aynı	Benzer
------	------------	--------------	------------	------	--------

		Şeybânî (643)			Çok Benzer
18. Kitâbu'l-Edâhî					
1502	Edâhî, 8	Dahâyâ, 5 (9)	Benzer	Aynı	Çok Benzer
1523	Edâhî, 24	Bulunamadı			
19. Kitâbu'n-Nuzûr					
1526	Nuzûr, 2	Nuzûr, 4 (8)	Farklı	Aynı	Aynı
1530	Nuzûr, 6	Nuzûr, 7 (11)	Farklı	Aynı	Çok Benzer
20. Kitâbu's-Siyer					
1550	Siyer, 3	Cihâd, 19 (48)	Farklı	Aynı	Çok Benzer
1558	Siyer, 10	Cevherî (628)	-	Aynı	Çok Benzer
1562	Siyer, 13	Cihâd, 10 (18)	Benzer	Aynı	Kısa-Uzun
1588	Siyer, 31	Zekât, 23 (41)	Benzer	Farklı	Benzer
1610	Siyer, 44	Kelâm, 12 (27)	Çok Benzer	Farklı	Farklı
21. Fedâilu'l-Cihâd					
1645	Fedâilu'l-Cihâd, 15	Cihâd, 18 (39)	Benzer	Aynı	Çok Benzer
22. Cihâd					
1674	Cihâd, 4	İsti'zân, 14 (35)	Benzer	Aynı	Aynı

1693	Cihâd, 18	Hac, 80 (247)	Farklı	Aynı	Çok Benzer
23. Libâs					
1725	Libâs, 5	Salât, 6 (28)	Farklı	Aynı	Kısa-Uzun
		Şeybânî (287)	Farklı	Aynı	Kısa-Uzun
1730	Libâs, 8	Libâs, 5 (11)	Farklı	Aynı	Aynı
1750	Libâs, 18	İsti'zân, 3 (7)	Benzer	Aynı	Çok Benzer
1774	Libâs, 34	Libâs, 7 (14)	Farklı	Aynı	Çok Benzer
1779	Libâs, 37	Libâs, 7 (15)	Farklı	Aynı	Çok Benzer
24. Et'ime					
1790	Et'ime, 3	İsti'zân, 3 (11)	Aynı	Aynı	Özet-Uzun
1794	Et'ime, 6	Nikâh, 18 (41)	Farklı	Aynı	Çok Benzer
1812	Et'ime, 15	Sıfatu'n-Nebî, 10 (21)	Farklı	Aynı	Çok Benzer
1819	Et'ime, 20	Sıfatu'n-Nebî, 6 (10)	Benzer	Aynı	Çok Benzer
1820	Et'ime, 21	Sıfatu'n-Nebî, 10 (20)	Farklı	Aynı	Aynı
1850	Et'ime, 42	Nikâh, 21 (51)	Farklı	Aynı	Çok Benzer
25. Eşribe					

1863	Eşribe, 2	Eşribe, 4 (9)	Farklı	Aynı	Çok Benzer
1887	Eşribe, 15	Sıfatu'n-Nebî, 7 (12)	Farklı	Aynı	Benzer
1893	Eşribe, 19	Sıfatu'n-Nebî, 9 (17)	Farklı	Aynı	Çok Benzer
26. Birr					
1958	Birr, 38	Salâtu'l-cemâa, 2 (6)	Farklı	Aynı	Kısa-Uzun
1969	Birr, 44	Şeybânî (959)	Farklı	Aynı	Çok Benzer
2024	Birr, 77	Sadaka, 2 (7)	Farklı	Aynı	Çok Benzer
27. Tıb					
2077	Tıb, 27	Radâ', 3 (16)	Farklı	Aynı	Aynı
2080	Tıb, 30	Ayn, 4 (9)	Farklı	Aynı	Çok Benzer
28. Ferâiz					
2101	Ferâiz, 10	Ferâiz, 7 (4)	Çok Benzer	Aynı	Çok Benzer
34. Şehâdât					
2295	Şehâdât, 1	Akdiyye, 2 (3)	Farklı	Aynı	Çok Benzer
35. Zühhd					
2318	Zühhd, 11	Husnu'l-huluk, 1 (3)	Farklı	Aynı	Çok Benzer

2391	Zühd, 53	Şear, 5 (14)	Benzer	Aynı	Çok Benzer
37. Sıfatu'l-cenne					
2555	Sıfatu'l-cenne, 18	Bulunamadı			
39. Kitâbu'l-Îmân					
2637	Îmân, 16	Kelâm, 1 (1)	Farklı	Aynı	Çok Benzer
41. İsti'zân					
2724	İsti'zân, 29	Selâm, 3	Farklı	Aynı	Çok Benzer
2734	İsti'zân, 34	Kasru's-salât, 8 (28)	Farklı	Aynı	Çok Benzer
42. Edeb					
2764	Edeb, 18	Şear, 5 (14)	Farklı	Aynı	Çok Benzer
2805	Edeb, 44	İsti'zân, 3 (6)	Farklı	Aynı	Çok Benzer
43. Emsâl					
2867	Emsâl, 4	Şeybânî (964)	Farklı	Aynı	Çok Benzer
2871	Emsâl, 7	Şeybânî (1008)	Farklı	Aynı	Çok Benzer
44. Fedâilu'l-Kur'ân					
2897	Fedâilu'l-Kur'ân, 11	Kur'ân, 6 (18)	Benzer	Aynı	Çok Benzer

46. Tefsîr

2982	Tefsîr, 2	Salâtu'l-cemâa, 8 (25)	Farklı	Aynı	Çok Benzer
3075	Tefsîr, 8	Kader, 1 (2)	Farklı	Aynı	Çok Benzer
3165	Tefsîr, 22	Bulunamadı			
3220	Tefsîr, 34	Kasru's-salât, 22 (67)	Farklı	Aynı	Çok Benzer
3262	Tefsîr, 48	Kur'ân, 4 (9)	Farklı	Aynı	Çok Benzer

47. Deavât

3387	Deavât, 13	Kur'ân, 8 (29)	Farklı	Aynı	Çok Benzer
3418	Deavât, 30	Kur'ân, 8 (34)	Farklı	Aynı	Çok Benzer
3454	Deavât, 55	Câmi', 1 (2)	Farklı	Aynı	Çok Benzer
3466	Deavât, 61	Kur'ân, 7 (21)	Farklı	Aynı	Çok Benzer
3468	Deavât, 61	Kur'ân, 7 (20)	Farklı	Aynı	Uzun-Kısa
3493	Deavât, 77	Kur'ân, 8 (31)	Farklı	Aynı	Çok Benzer
3494	Deavât, 78	Kur'ân, 8 (33)	Farklı	Aynı	Çok Benzer
3497	Deavât, 79	Kur'ân, 8 (28)	Farklı	Aynı	Çok Benzer
3498	Deavât, 80	Kur'ân, 8 (30)	Farklı	Aynı	Çok Benzer

48. Menâkıb

TİRMİZÎ'NİN SÜNEN'İNE KAYNAKLIĞI BAKIMINDAN MÂLİK'İN RİVÂYETLERİ

3623	Menâkıb, 4	Sıfatu'n-Nebî, 1 (1)	Farklı	Aynı	Çok Benzer
3630	Menâkıb, 6	Sıfatu'n-Nebî, 10 (10)	Farklı	Aynı	Çok Benzer
3631	Menâkıb, 6	Tahâret, 6 (32)	Farklı	Aynı	Çok Benzer
3634	Menâkıb, 7	Kur'ân, 4 (7)	Farklı	Aynı	Çok Benzer
3660	Menâkıb, 15	Şeybânî (945)	Farklı	Aynı	Çok Benzer
3672	Menâkıb, 16	Kasru's-salât, 24 (83)	Farklı	Aynı	Çok Benzer
3674	Menâkıb, 16	Cihâd, 19 (49)	Farklı	Aynı	Çok Benzer
3816	Menâkıb, 40	Şeybânî (944)	Farklı	Aynı	Çok Benzer
3920	Menâkıb, 68	Câmi', 2 (4)	Farklı	Aynı	Çok Benzer
3921	Menâkıb, 68	Câmi', 3 (11)	Farklı	Aynı	Çok Benzer
3922	Menâkıb, 68	Câmi', 3 (10)	Farklı	Aynı	Aynı

Tirmizî, tablodan açıkça anlaşılacağı üzere bab başlıkları noktasında çok nâdir olarak Muvatta'dan etkilenmiş, çoğu zaman kendi özgün başlıklarını oluşturmuştur. Ayrıca Tirmizî, 49 kitaptan oluşan *Sünen*'inin 37 kitabında Mâlik'ten nakilde bulunmuş, 12'sinde ise ondan rivâyet aktarmamıştır.

Tablo 3: Rivayette Bulunulan Kitapların Oranları

	Kitap Sayısı	Yaklaşık Oran
Rivayette Bulunulan	37	% 75

Rivâyette Bulunulmayan	12	% 25
------------------------	----	------

Tirmizî'nin Mâlik'ten naklettiği 129 hadis metninin 126 tanesi ondan semâ yoluyla, Ebû Mus'ab tarikiyle gelen 3 tanesi (699, 804 ve 820) ise kıraat yoluyla alınmıştır.

Tablo 4: Tahammül Metotları

Yöntem	Rivâyet Sayısı	Yaklaşık Oran
Semâ'	126	% 98
Kırâat	3	% 2

Tirmizî'nin naklettiği 129 hadis metninin 126 tanesi merfû', 3 tanesi (313, 487 ve 1149) ise mevkûftur.

Tablo 5: Rivâyetlerin Söyleyenlerine Göre Tasnifi

Hadis Türü	Rivâyet Sayısı	Yaklaşık Oran
Merfû' rivâyetler	126	% 98
Mevkûf rivâyetler	3	% 2
Mevkûf rivâyetler	3	% 2

Tirmizî'nin *Sünen*'inde Mâlik'ten doğrudan rivâyet bulunmamakta olup ondan naklettiği hadis metinleri onun 23 farklı talebesi yoluyla gelmektedir. Kimi rivâyetlerde Mâlik'le Tirmizî arasında 1, kimisinde 2, kimisinde de 3 râvî bulunmaktadır.

Tirmizî'nin doğrudan rivâyette bulunduğu Mâlik'in talebeleri:³

1. Kuteybe b. Saîd (ö. 240/855) – 42 hadis

Tirmizî, *Sünen*'inde sika bir râvî olan hocası⁴ Kuteybe b. Saîd'den Mâlik tarikiyle ve semâ yoluyla 42 hadis nakletmiştir. Bahsi geçen rivâyetlerin müselsel numaralarını içeren tablo aşağıdadır.

³ Burada ve sonraki kısımlarda râvîler rivâyet sayılarına göre çoktan aza doğru sıralanacaktır.

Tablo 6: Kuteybe'nin Rivayet Numaraları

11	69	143	153	208	264	316
325	472	823	847	848	904	1006
1060	1063	1108	1149	1203	1225	1277
1502	1526	1530	1693	1725	1730	1774
1779	1790	1812	1820	1893	1958	2318
2637	2982	3454	3623	3920	3921	3922

2. *Ebû Mus'ab ez-Zührî (ö. 242/857) - 3 hadis*

Tirmizî'nin *Sünen*'inde sika bir râvî olan hocası⁵ Ebû Mus'ab ez-Zührî'nin Mâlik'ten kırâat yoluyla alıp naklettiği 3 rivâyet bulunmakta olup bunlar 699, 804 ve 820 numaralı hadislerdir.

Tirmizî'nin, talebeleri vasıtasıyla rivâyette bulunduğu Mâlik'in talebeleri:

1. *Ma'n b. İsâ (ö. 198/814) - 80 hadis*

Ma'n, Mâlik'in talebelerinden ve Tirmizî'nin hocası İshâk b. Mûsâ'nın⁶ (ö. 264/878) hocalarından olup sikadır.⁷ Tirmizî ondan şu 80 hadisi nakletmiştir:

Tablo 7: Ma'n'ın Rivayet Numaraları

2	32	69	92	153	186	208
216	234	264	267	312	313	325
336	373	374	399	439	440	491

⁴ Ebû Abdillâh Şemsüddîn Muhammed b. Ahmed ez-Zehebî, *Siyerü alâmi'n-nübelâ*, Beyrût: Müessesetü'r-risâle, 1985, 11/16.

⁵ Zehebî, *Siyer*, 11/436-437; İbrahim Harekât, "Ebû Mus'ab", *TDV İslâm Ansiklopedisi (DİA)*, 10/193.

⁶ Zehebî, *Siyer*, 11/554.

⁷ Zehebî, *Siyer*, 9/305.

499	534	676	1006	1060	1063	1124
1147	1149	1195	1196	1197	1204	1350
1436	1550	1558	1562	1645	1674	1730
1750	1774	1779	1819	1820	1863	1893
1969	2024	2080	2101	2295	2391	2724
2734	2764	2867	2871	2982	3075	3220
3387	3418	3454	3468	3493	3494	3497
3498	3623	3630	3631	3634	3672	3674
3920	3921	3922				

2. Abdullâh b. İdrîs (ö. 192/808) – 1 hadis

Mâlik'ten hadis nakleden ve Mâlik'in de kendisinden hadis naklettiği sika bir râvîdir.⁸ Tirmizî ondan 418 numaralı hadisi rivâyet etmiştir.

3. Abdurrahmân b. Mehdî (ö. 198/813-814) – 2 hadis

Mâlik'in talebelerinden olup sikadır.⁹ 487 ve 1588 numaralı Sünen hadisleri ondan rivâyet edilmiştir.

4. [Abdullâh] İbn Vehb (ö. 197/813) – 2 hadis

Mâlik'in talebelerinden olup sikadır.¹⁰ 857 ve 2077 numaralı hadislerin râvisidir.

5. Abdurrezzâk (b. Hemmâm es-San'ânî) (ö. 211/826-27) – 1 hadis

Mâlik'ten hadis nakledenlerden olup sikadır.¹¹ 955 numaralı hadis *Musannef* sahibi bu muhaddisten nakledilmiştir.

⁸ İbn Hacer el-Askalânî, *Tehzîbü't-Tehzîb*, Hindistan: Matbaatü dâireti'l-meârif, 1326, 5/144-145.

⁹ Yûsuf b. Abdurrahmân el-Mizzî, *Tehzîbü'l-Kemâl fî esmâi'r-ricâl*, Beyrût: Müessesetü'r-risâle, 1980, 17/432-433.

¹⁰ Zehebî, *Siyer*, 9/224-226.

6. İshâk b. İsâ (ö. 224/839) – 1 hadis

Mâlik'in talebelerinden olup sikadır. Sâlih b. Muhammed “lâ be'se bih, sadûk”, Ebû Hâtim ise “sadûk” olduğunu söylemiştir.¹² Sünen'deki 1114 numaralı hadisin iki râvisinden biridir.

7. Abdullâh b. Nâfi' (ö. 206/821) – 1 hadis

Mâlik'in talebesidir. Sikadır fakat hafızasında biraz zayıflık olduğu için kitaptan aktardığı rivâyetler daha güvenilirirdir.¹³ 1114 numaralı hadisin diğer râvisidir.

8. Yahyâ b. Saîd el-Kattân (ö. 198/813-814) – 1 hadis

Mâlik'in talebelerinden olup sika bir râvîdir.¹⁴ 1147 numaralı hadis ondan nakledilmiştir.

9. Yahyâ b. Saîd el-Ensârî (ö. 143/760) – 1 hadis

Sika bir râvîdir.¹⁵ 1794 numaralı hadis ondan nakledilmiştir.

10. Bîşr b. Ömer (ö. 207/822) – 2 hadis

Mâlik'in talebelerinden olup sikadır.¹⁶ 1170 ve 1610 numaralı Sünen hadislerinin râvisidir.

11. Zeyd b. Hubâb (ö. 203/818) – 2 hadis

Rivâyetlerinde çokça hata yapan sadûk bir râvîdir.¹⁷ 250 ve 1301 numaralı hadisler ondan nakledilmiştir.

12. Ravh b. Ubâde (ö. 205/820) – 2 hadis

Mâlik'in talebelerindendir. Güvenilirliği tartışmalı olup hakkında Hatîb “sika”, Yahyâ b. Maîn “sadûk, lâ be'se bih”, Ebû Hâtim “lâ yuhtaccu bih”, Nesâî “leyse bi'l-kaviyy” demiştir.¹⁸ 1318 ve 2805 numaralı hadisler Ravh'tan nakledilmiştir.

13. Abdullâh b. Mesleme [b. Ka'neb /el-Ka'nebî] (ö. 221/836) – 3 hadis

Mâlik'in talebelerinden olup sikadır.¹⁹ 1477, 3660 ve 3816 hadisler ondan rivâyet edilmiştir.

¹¹ Zehebî, *Siyer*, 9/564 vd.

¹² Mizzî, *Tehzîb*, 2/462-464.

¹³ İbn Hacer, *Tehzîb*, 6/51.

¹⁴ İbn Hacer, *Tehzîb*, 11/216-220.

¹⁵ Hakkında bilgi için bkz. İbn Hacer, *Tehzîb*, 5/468.

¹⁶ Mizzî, *Tehzîb*, 4/138-139.

¹⁷ Mizzî, *Tehzîb*, 10/46.

¹⁸ Mizzî, *Tehzîb*, 9/402-406.

¹⁹ Zehebî, *Siyer*, 10/260.

14. Süfyân b. Uyeyne (ö. 198/813-814) – 1 hadis

Mâlik'in akranlarından olup sika bir râvidir.²⁰ 1850 numaralı hadisin râvisidir.

15. İshâ b. Yûnus b. Ebî İshâk Amr es-Sebî (ö. 187/803) – 1 hadis

Mâlik'in râvilerinden olup sikadır.²¹ 1887 numaralı hadis ondan nakledilmiştir.

16. Abdullâh [b. el-Mübârek] (ö. 181/797) – 1 hadis

Mâlik'ten hadis rivâyet eden akranlarından olup sikadır.²² 2555 numaralı hadis ondan aktarılmıştır.

17. İshâk b. Süleymân (ö. 200/816) – 1 hadis

Mâlik'ten hadis nakledenlerden olup sikadır.²³ 2897 numaralı hadis kendisinden rivâyet edilmiştir.

18. Muhammed b. Hâlid b. Asme (ö. 211/827) – 1 hadis

Mâlik'ten hadis nakledenlerden olup biraz zayıf bir râvidir. Hakkında Ebû Zür'a "lâ be'se bih", Ebû Hâtim de "sâlihu'l-hadîs" demiştir.²⁴

19. [Abdurrahmân b. Muhammed b. Ziyâd] el-Muhâribî (ö. 195/811) – 1 hadis

Mâlik'ten rivâyette bulunanlardandır. Yahyâ b. Maîn ve Nesâî sika olduğunu belirtmiştir. Nesâî başka bir yerde hakkında "leyse bihi bes" demiş, Ebû Hâtim de sikalardan rivâyette bulunduğunda sadûk olduğunu söylemiş, meçhul râvilerden münker rivâyetler naklettiğini de eklemiştir.²⁵ 3466 numaralı Sünen hadisi ondan rivâyettir.

Tirmizî'nin, talebelerinin talebeleri vasıtasıyla rivâyette bulunduğu Mâlik'in talebeleri:

1. Şu'be [b. el-Haccâc] (ö. 160/776) – 1 hadis

Şu'be, hadis ilminin önde gelen âlimlerinden olup sikadır.²⁶ 1523 numaralı hadis ondan nakledilmiştir.

2. Leys b. Sa'd (ö. 175/791)

Sika bir râvi olup müctehid bir fakihtir.²⁷ 3165 numaralı hadis onun rivâyetlerindendir.

²⁰ İbn Hacer, *Tehzîb*, 4/117-121.

²¹ Hatîb el-Bağdâdî, *Târîhu Bağdâd*, Beyrût, Dâru'l-kütübi'l-ilmîyye, 1417, 11/153 vd.

²² Mizzî, *Tehzîb*, 8/379.

²³ Mizzî, *Tehzîb*, 2/426 vd.

²⁴ Mizzî, *Tehzîb*, XXV, 143 vd.

²⁵ Mizzî, *Tehzîb*, XXVII, 386 vd.

²⁶ İbn Hacer, *Takrîbü't-Tehzîb*, Suriye, Dâru'r-reşîd, 1986, s. 266.

²⁷ İbn Hacer, *Takrîb*, s. 464.

TİRMİZÎ'NİN SÜNEN'İNE KAYNAKLIĞI BAKIMINDAN MÂLİK'İN RİVÂYETLERİ

Görüldüğü üzere bu 23 râvî içinde çok zayıf denilebilecek biri bulunmamaktadır. 18 râvinin sika, 5 râvinin ise biraz zayıf olduğu söylenebilir.

Mâlik'in bu 23 râvisinden Abdullâh b. Nâfi', Zeyd b. Hubâb, Ravh b. Ubâde, Muhammed b. Hâlid ve el-Muhâribî dışındakiler genelde güvenilir kabul edilmiştir. Bu beş râvi ise kimi ricâl âlimlerince güvenilir kimilerince ise biraz zayıf sayılmıştır. Şu halde ilgili râvîlerin güvenilirlik oranı şu şekildedir:

Tablo 8: Mâlik'in Râvilerinin Güvenilirlik Bakımından Tasnifi

Mâlik'in Râvileri	Oran
Güvenilir (18)	% 78
Güvenilirliği tartışmalı veya zayıf (5)	% 22

Bu 23 râvî Tirmizî'ye yakınlıkları açısından üç gruba ayrılabilir. Tirmizî'nin hocaları, onun hocalarının hocaları ve onun hocalarının hocalarının hocaları. Aşağıda her bir grup yoluyla gelen hadislerin toplam rivâyetler içindeki oranı bir tablo ile ortaya konulmuştur.

Tablo 9: Rivâyetlerin Uluvv ve Nuzûl Bakımından Tasnifi

Rivâyetin Kaynağı	Talebe	Rivâyet Sayısı	Yaklaşık Oran
Mâlik'in	Kuteybe	42	% 33
Talebeleri	Ebû Mus'âb	3	% 2
Mâlik'in	Ma'n b. Îsâ	80	% 62
Talebelerinin	Abdullâh b. Mesleme vd.	30	% 23
Talebeleri			
Mâlik'in			
Talebelerinin	Şu'be ve Leys	2	% 2
Talebelerinin			
Talebeleri			

Tabloda hadis sayısının 129'tan fazla ve toplam oranın yüzde yüzün üzerinde çıkmasının nedeni birçok rivâyetin birden fazla senedle gelmesidir. 129 hadisin 100 tanesinin senedinde tek başına veya birlikte Ma'n ve Kuteybe bulunmaktadır. Sadece 29 hadis Mâlik'in diğer talebelerinden alınmıştır. Bu durum *Sünen*'deki Mâlik rivâyetlerinin yaklaşık % 80'inin Ma'n ve Kuteybe'den, %20'sinin diğer talebelerden geldiğini göstermektedir. Mâlik rivâyetleri konusunda Ma'n Tirmizî'nin birinci tercihi, Kuteybe ise ikinci tercihidir.

Sünen rivâyetlerinin el-Muvatta' nüshalarında araştırılması sırasında 6 rivâyetin esas alınan Yahyâ b. Yahyâ el-Leysî nüshasında bulunmadığı fakat Şeybânî nüshasında yer aldığı görülmüştür. 1 rivâyet de mevcut nüshalarda değil de diğer birçok nüshadan hareketle tasnif edilmiş olan Cevherî'nin *Müsnedü'l-Muvatta'* adlı eserinde bulunmuştur. 4 rivâyet ise bunların hiçbirinde tespit edilememiştir. Tüm rivâyetlerin belirtilen kaynaklarda bulunma oranları yaklaşık olarak şöyledir:

Tablo 10: Rivâyetlerin Muvatta' Nüshalarında Bulunma Oranları

Kaynak	Rivâyet Sayısı	Yaklaşık Oran
Leysî	118	% 92
Şeybânî	6 (487, 1969, 2867, 2871, 3660, 3816)	% 4
Cevherî	1 (1558)	% 1
Bulunamayan	4 (418, 1523, 2555, 3165)	%3

129 hadis metninden mevcut *Muvatta'* nüshalarında ve *Müsnedü'l-Muvatta'* adlı eserde tespit edilen 125 tanesinden sadece 1 tanesinde Tirmizî (Siyer, 44) ve Mâlik (Kelâm, 27) rivâyetleri arasında önemli bir fark bulunmaktadır. Aslında bu fark da Tirmizî'nin ilgili rivâyetinin dayandığı *Muvatta'* nüshasına ulaşamamasından ve metindeki bir benzerlikten dolayı *Muvatta'*daki farklı bir rivâyetle arasında bağ kurulmuş olmasından kaynaklanmaktadır. Bu rivâyetin de *Muvatta'*larda bulunamayan diğer 4 rivâyete eklenmesi durumunda ortada böyle bir sorun kalmayacaktır. Bir yönden farklı görülen iki hadis aşağıda verilmiştir:

رواية مالك: حَدَّثَنِي مَالِكٌ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ، عَنْ عُرْوَةَ بْنِ الزُّبَيْرِ، عَنْ عَائِشَةَ أُمِّ الْمُؤْمِنِينَ، أَنَّ أَرْوَاجَ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ حِينَ تُوفِّي رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَرَدْنَ أَنْ يَبْعَثَ عُثْمَانُ بْنُ عَفَّانَ إِلَى أَبِي بَكْرٍ الصِّدِّيقِ فَيَسْأَلَنَّهُ مِيرَاثَهُنَّ مِنْ رَسُولِ

اللَّهُ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَقَالَتْ لَهُنَّ عَائِشَةُ: أَلَيْسَ قَدْ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "لَا نُورُثُ مَا تَرَكْنَا فَهُوَ صَدَقَةٌ".

رواية الترمذي: حَدَّثَنَا الْحَسَنُ بْنُ عَلِيٍّ الْخَلَّالُ قَالَ: أَخْبَرَنَا بِشْرُ بْنُ عُمَرَ قَالَ: حَدَّثَنَا مَالِكُ بْنُ أَنَسٍ، عَنْ ابْنِ شِهَابٍ، عَنْ مَالِكِ بْنِ أَوْسٍ بْنِ الْحَدَّثَانِ، قَالَ: دَخَلْتُ عَلَى عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ، وَدَخَلَ عَلَيْهِ عُثْمَانُ بْنُ عَفَّانَ، وَالزُّبَيْرُ بْنُ الْعَوَّامِ، وَعَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ عَوْفٍ، وَسَعْدُ بْنُ أَبِي وَقَّاصٍ، ثُمَّ جَاءَ عَلِيٌّ، وَالْعَبَّاسُ يَخْتَصِمَانِ، فَقَالَ عُمَرُ لَهُمْ: أَنْشِدُكُمْ بِاللَّهِ الَّذِي بِإِذْنِهِ تَقُومُ السَّمَاءُ وَالْأَرْضُ، تَعْلَمُونَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: "لَا نُورُثُ، مَا تَرَكْنَاهُ صَدَقَةٌ؟" قَالُوا: نَعَمْ، قَالَ عُمَرُ فَلَمَّا تُوفِّي رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، قَالَ أَبُو بَكْرٍ: أَنَا وَلِيُّ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَجِئْتُ أَنْتَ وَهَذَا إِلَى أَبِي بَكْرٍ تَطْلُبُ أَنْتَ مِيرَاثَكَ مِنْ ابْنِ أَخِيكَ، وَيَطْلُبُ هَذَا مِيرَاثَ امْرَأَتِهِ مِنْ أَبِيهَا، فَقَالَ أَبُو بَكْرٍ: إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: "لَا نُورُثُ، مَا تَرَكْنَاهُ صَدَقَةٌ". وَاللَّهُ يَعْلَمُ إِنَّهُ صَادِقٌ بَارٌّ رَاشِدٌ تَابِعٌ لِلْحَقِّ. وَفِي الْحَدِيثِ قِصَّةٌ طَوِيلَةٌ. وَهَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ صَحِيحٌ غَرِيبٌ مِنْ حَدِيثِ مَالِكِ بْنِ أَنَسٍ.

Görüldüğü üzere aslında rivâyet edilen hadisin metninde bir farklılık bulunmamakta, ilgili metin delil olarak iki farklı olayda kullanılmaktadır. Bağlam farklı olduğu için bu durum önemli bir fark olarak zikredilmiş olmakla birlikte ortaya çıkan hüküm açısından bir farklılık söz konusu değildir.

2. Tirmizî'nin Mâlik'ten Mütâbaat İçin Naklettiği Rivâyetler

Tirmizî, Mâlik'ten sened ve metinli hadisler naklettiği gibi kimi zaman da mütâbaat için sadece onun naklettiği hadisin senedini aktarmakla yetinmiş veya senedsiz olarak Mâlik'in farklı bir metnine dikkat çekmiştir. Bu tür mütâbaat rivâyetleri 48 adet olup bunların 4 tanesi çift sened içermektedir. Bu çift senedlere makalenin başındaki tabloda olduğu gibi *Sünen*'deki hadis numarasından sonra eklenen taksim işaretin altına eklenecek olan 2 rakamıyla işaret edilecektir.

Aşağıda bu hadislerin *Sünen*'deki numaraları tablo olarak gösterilmiştir.

Tablo 11: Tirmizî'nin Mâlik'ten Mütâbaatlarının Numaraları

28	142	143	225	226	441	450
----	-----	-----	-----	-----	-----	-----

495/ 2	567	676	735	791	804/ 2	841
954	1009	1150	1225	1300	1301/ 2	1433/ 2
1484	1597	1636	1647	1799	1861	1968
2024	2076	2077	2107	2111	2126	2261
2296	2319	2364	2391	2419	2475	2476
2824	2943	2953	2997	3437	3604	

Makâlenin başında da belirtildiği üzere bunlardan 226, 441, 567 ve 2296 numaralı atıflar *Sünen*'de müstakil rakamla belirtilmiş, diğerleri ise ilgili hadisin sonunda ek bilgi olarak aktarılmış, ayrı bir numarayla rivâyet edilmemiştir. Bu detay Ahmed Muhammed Şâkir tarafından numaralandırılmış *Sünen* nüshası için geçerli olup *Sünen*'in orijinal nüshası için geçerli değildir.

3. Tirmizî'nin Mâlik'ten Naklettiği Fıkḥî Görüşler

Mâlik muhaddis olmasının yanında mutlak müctehid olan bir fakihdir. Tirmizî de *Sünen*'inde ahkam hadislerini aktardıktan sonra müctehidlerin konuyla ilgili görüşlerini zaman zaman aktaran ve bu yönüyle temâyüz eden bir muhaddistir. *Sünen*, Mâlik'ten aktarılan fıkḥî görüşler kapsamında bir taramaya tabi tutulduğunda 100 civarında hadisin sonunda diğer müctehidler gibi Mâlik'in görüşlerinin de aktarıldığı görülmektedir. Bu çalışmanın konusu Mâlik'in fıkḥî görüşleri ve Tirmizî'nin ona nispet ettiği re'ylerin doğruluğu olmadığı için sadece sayısal anlamda yukarıda verilen bilgiyle yetinilecektir.

Tirmizî birkaç yerde de bazı râvîlerin durumunu belirtmek için Mâlik'in onlardan hadis naklettiğini belirtmiştir.

Sonuç

İmâm Tirmizî, *Sünen*'inde Mâlik'in rivâyetlerine yer vermiş, ondan 129 hadis metni, mütâbiler de eklendiğinde toplam 204 rivâyet nakletmiştir. Tirmizî'nin hocalarından tahsil ettiği *Muvatta'* nüshalarının çoğu bugün elde olmasa da ilgili rivâyetlerin günümüzde mevcut olan *Muvatta'* nüshalarıyla neredeyse birebir uyumlu olması, farklı

Muvatta' nüshalarında Mâlik'in rivâyetlerinin aynı titizlikle korunduğunu göstermesi açısından önemlidir. Bazı rivâyetlerin bugünkü *Muvatta'* nüshalarında yer almaması onların mevzû' olmasından değil *Muvatta'*'nın Mâlik tarafından sık sık güncellenip bazı hadislerin çıkarılmasından veya ilgili rivâyetlerin Mâlik'in *Muvatta'* dışında kalan rivâyetlerinden olmasındandır. Bilindiği üzere bir muhaddisin tüm hadis birikimi yazdığı kitaplardaki hadislerden ibâret değildir. Buhârî'nin öğrenip öğrettiği hadisler *Sahîh*'inden ibâret olmadığı gibi Mâlik'in de *Muvatta'*'ndan ibâret değildir.

Tirmizî *Sünen*'inde, 23 farklı *Muvatta'* râvisinden hadis metni aktarmakla birlikte *Muvatta'* rivâyetleri içinden en çok Ma'n b. Îsâ (ö. 198/814) rivâyetini tercih etmiştir. Daha önce tarafımızdan kaleme alınan makâlelerde görülebileceği üzere Buhârî *Sahîh*'inde Abdullâh b. Yûsuf et-Tinnîsî (ö. 218/833), Müslim ise *Sahîh*'inde Yahyâ b. Yahyâ et-Temîmî (ö. 226/840) rivâyetini tercih etmiştir. Şu hâlde Tirmizî'nin Şeyhayn'a göre daha kadim bir rivâyeti tercih ettiği söylenebilir. Her üç rivâyetin ortak özelliği ise güvenilir olmakla birlikte günümüze ulaşamamış olmalarıdır.

Tirmizî'nin Mâlik'ten naklettiği rivâyetlerin çoğu -Buhârî ve Müslim'in rivâyetlerinde de görüldüğü üzere- mevcut *Muvatta'* nüshalarında bulunmaktadır. Sadece 4 rivâyet bu nüshalarda bulunamamıştır. Bu rakam Buhârî'nin *Sahîh*'i için 29, Müslim'in *Sahîh*'i için ise 20'dir.

Tirmizî Mâlik'ten genellikle merfû' hadisler nakletmiştir. 129 hadis metninden 126 tanesi merfû', 3 tanesi ise mevkûftur. Ondan maktû' rivâyet ise aktarmamıştır.

Tirmizî'nin Mâlik'ten rivâyetlerinin neredeyse tamamı semâ yoluyla alınmıştır. Sadece Ebû Mus'ab yoluyla gelen 3 rivâyet kırâat tarikiyle ahzedilmiştir.

Buraya kadar zikredilen veriler, Hadis Edebiyatı ve Hadis Tarihi açısından önemli bir konu olan Mâlik'in rivâyetlerinin *Kütüb-i Sitte*'ye kaynaklığını *Sünen-i Tirmizî* örneğinde kapsamlı ve somut olarak ortaya koymuş bulunmaktadır. Tirmizî'nin Mâlik'ten rivâyetlerinin bu kapsamda olmasının nedenleri üzerinde yapılacak müstakil çalışmalar konunun farklı boyutlarının açığa kavuşmasına katkı sağlayacaktır.

Etik Beyan: Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur. / It is declared that scientific and ethical principles have been followed while carrying out and writing this study and that all the sources used have been properly cited.

Yazar(lar) / Author(s): Üzeyir Durmuş

Finansman / Funding: Yazarlar, bu araştırmayı desteklemek için herhangi bir dış fon almadıklarını kabul ederler. / The authors acknowledge that they received no external funding in support of this research.

Kaynakça

- Hatîb el-Bağdâdî. *Târîhu Bağdâd*. Beyrût, Dâru'l-kütübî'l-ilmîyye, 1417.
- İbn Hacer, Ahmed b. Ali el-Askalânî. *Takrîbü't-Tehzîb*. Suriye, Dârü'r-reşîd, 1986.
- İbn Hacer, Ahmed b. Ali el-Askalânî. *Tehzîbü't-Tehzîb*. Hindistan: Matbaatü dâireti'l-meârif, 1326.
- Kandemir, M. Yaşar, "Muvatta". *TDV İslâm Ansiklopedisi (DİA)*. 31/416-418.
- Mâlik b. Enes. *el-Muvatta'* (Abdullâh b. Mesleme el-Ka'nebî rivâyeti). Thk. Abdülmecîd Türkî, Beyrût: Dârü'l-garbi'l-İslâmî, 1999.
- Mâlik b. Enes. *el-Muvatta'* (Abdullâh b. Vehb rivâyeti). Thk. Mikloş Muranyi, Beyrût: Dârü'l-garbi'l-İslâmî, 2002.
- Mâlik b. Enes. *el-Muvatta'* (Abdurrahmân b. Kâsım rivâyeti). Thk. Muhammed b. Alevî, Abu Dabi: el-Mecmeu's-sekafî, 2004.
- Mâlik b. Enes. *el-Muvatta'* (Ali b. Ziyâd el-Hadesânî rivâyeti). Thk. Muhammed el-Şâzelî en-Nüfeyr, Beyrût: Dârü'l-garbi'l-İslâmî, 1980.
- Mâlik b. Enes. *el-Muvatta'* (Ebû Mus'âb ez-Zührî rivâyeti). Thk. Beşşâr Avvâd Ma'rûf ve Mahmûd Muhammed Halîl, Beyrût: Müessesetü'r-risâle, 1998.
- Mâlik b. Enes. *el-Muvatta'* (Muhammed b. Hasan eş-Şeybânî rivâyeti). Thk. Abdülvehhâb Abdüllatîf, Kâhire: Lecnetü ihyâi't-türâs, 1994.
- Mâlik b. Enes. *el-Muvatta'* (Süveyd b. Saîd el-Hadesânî rivâyeti). Thk. Abdülmecîd Türkî, Beyrût: Dârü'l-garbi'l-İslâmî, 1994.
- Mâlik b. Enes. *el-Muvatta'* (Yahyâ b. Yahyâ el-Leysî rivâyeti). Thk. Muhammed Fuâd Abdülbakî, Kâhire: Dârü'l-hadîs, 2005.
- Mizzî, Yûsuf b. Abdurrahmân. *Tehzîbü'l-Kemâl fî esmâi'r-ricâl*. Beyrût: Müessesetü'r-risâle, 1980.
- Sezgîn, Fuad. *Buhârî'nin Kaynakları*. İstanbul: İbrahim Horoz Basımevi, 1956.
- Sifil, Ebubekir. *Muvatta Nüshaları Muhteva Analizi*. İstanbul: Rihle Kitap, 2017.
- Zehebî, Ebû Abdillâh Şemsüddîn Muhammed b. Ahmed. *Siyerü a'lâmi'n-nübelâ*. Beyrût: Müessesetü'r-risâle, 1985.